

Vierluik 'Spelen met Rob Martens'

Transcriptie 23 november 2020.

Met Lisa Hu en Annette van Valkengoed.

Met dank aan Janneke Meijer voor deze transcriptie.

Lisa Hu

Als social designer combineert Lisa Hu een makersmentaliteit met sociologische inzichten. Ze richtte 'Stichting Terra Nova voor Democratisch Design' op en helpt vanuit daar o.a. scholen en overheden verder met burgerschap. Bijvoorbeeld met het dialoogspeel Terra Nova Minimaatschappij, dat Lisa ontwikkelde met kinderen en leraren, om grote maatschappelijke vraagstukken klein en tastbaar te maken. Kinderen leerden haar dat dit een spel moest zijn: zo kan iedereen meepraten over de wereld waar we samen in willen leven.

Johannes Visser op De Correspondent over Terra Nova: [Zo kan het onderwijs kinderen wél tot kritische burgers opleiden.](#)

En filmpje Lisa Hu op TEDxMaastricht: [Challenge your normal](#)

Website: www.lisahu.nl

Annette van Valkengoed

Annette van Valkengoed startte in 2007 IKC Laterna Magica op IJburg in Amsterdam, Natuurlijk Leren van 0-12 jaar. Annette leek voor eeuwig verbonden aan Laterna Magica, een vernieuwende school waar geen onderscheid wordt gemaakt tussen traditionele schooltijd, kinderopvang of crèche en dat zich stevig heeft verbonden met de mensen en de ondernemers in de wijk. Leraren en pedagogen begeleiden samen van half negen 's ochtends tot half zeven 's avonds kinderen zodat zij zich breed kunnen ontwikkelen. Een school zonder lokalen en jaargroepen, maar mét moestuin, (buiten)ateliers, babyspa, keuken, danszaal, radiostudio, werkplaatsen, natuurhuis, kunstitleen en drukkerij. Een school met nieuwsgierigheid als uitgangspunt. Met ingang van de zomer 2020 is Annette als rector in een nieuw avontuur gestapt op het Vathorst College in Amersfoort. Een VO school waar kunst en cultuur geen doel

op zich zijn, maar een evenredig deel uit maken van het onderwijs. Annette heeft zelf een onderwijskundige én kunstzinnige achtergrond.

Hier vind je een interview op de website van Kennisland: [‘Elkaar inspireren is niet genoeg’](#)

Transcriptie (bewerking)

Filmpje op Vathorst College

<https://www.youtube.com/watch?v=7IN5JY0wfKA>

Jan Jaap

Deze reeks van vier is er eentje van Stichting NIVOZ en Rob Martens is de schrijver van het boek *We moeten spelen* en ook de aanleiding dat wij deze vier avonden bij elkaar hebben.

Ik heb de eer, Rob Martens, om jou te mogen voorstellen. Misschien is het leuk om te vertellen dat ik anderhalf jaar geleden een keer op een landelijke bijeenkomst kwam en ik was te laat. Er was nog één plek leeg, naast Rob Martens, zonder dat ik wist wie hij was. Dus zei ik: *'Sorry, sorry, sorry, ik ben te laat, jullie zijn natuurlijk vast begonnen'* en ik stelde me heel kort voor. Ik voelde me heel ongemakkelijk, maar Rob keek opzij en zei: *'Ik herken jouw stem - en ik was toen net begonnen met podcasts - en Rob zei: 'en ik vind die podcasts een verademing. ik had er - geloof ik - net drie of vier gemaakt, die ik*

zelf allemaal redelijk dramatisch vond, maar Rob zei: *'Oh, ik vind het fantastisch om te luisteren'*.

En toen heb ik al mijn moed bij elkaar geschraapt en zei: *'Rob, mag ik jou dan podcasten?'* en toen zei hij: *'Ja, maar dan wel over mijn nieuwe boek. Als het uitkomt, moet je komen'*. En een maandje later stuurde jij mij een pdf op, van het boek, waar we het dus vanavond onder meer over hebben. En toen heb ik mijn eerste mooie en nog steeds een van de allermooiste podcasts opgenomen. Met jou, spelend bij het NIVOZ. Tijdens een wandeling door het bos.

En toen van *We moeten spelen* dit najaar de tweede druk uitkwam, belde je me op met het idee over deze vier avonden. En je zei: *'Dan wil ik ook een beetje terug naar dat moment dat we samen praten over spelen, dus doe je mee?'*

Daarmee heb ik een heel klein beetje verteld dat we gaan spelen vanavond en geef ik de bal door aan jou.

Rob Martens

(lacht) Dank je wel. Ik moet zeggen: ik kijk bijna nooit mezelf terug, dat vind ik niet fijn. Maar die podcast heb ik wel een paar keer beluisterd. Er waren echt mensen die overtuigd waren dat het een hoorspel was, omdat het zo mooi gemaakt was, een wandeling over het terrein en ja alles klopte. Voor degene die het nog niet gehoord hebben, we zullen de podcast zo delen in de chat

En ja, ik vind het heel leuk om op mijn beurt ook iemand even voor te stellen. Dat is degene die we bij NIVOZ Rob één noemen, ik ben Rob twee. Rob van der Poel verzorgt van alles bij NIVOZ. Hij is ook de man van de techniek achter deze avond, doet veel rond communicatie. Kijk daarvoor ook maar eens op de NIVOZ-site. Maar Rob heeft ook een heel groot deel van het redactiewerk op zich genomen: de eindredactie van het boek. En dat was niet alleen maar - of eigenlijk helemaal niet – alleen naar punten en komma's kijken. Rob werd eigenlijk net zo gegrepen door het thema, dus ik vind het ook leuk dat hij zelf ook nu in het gesprek inhoudelijk betrokken is. Voilà, dat is dus Rob van der Poel en die geef ik nu het woord.

Rob van der Poel

Dank je voor deze woorden. Inderdaad, het boek. Rob Martens dacht dat het boek al klaar was, maar toen moesten we eigenlijk nog een flinke slag maken en heeft het nog een maand of drie geduurd voordat het uiteindelijk uitkwam. En er zijn nog mooie tekeningen bij gemaakt door Mark Schalken

Ik zal op mijn beurt zal Lisa Hu voorstellen - een van onze twee gasten. Ze zwaait al, ik weet niet of dat ook te zien was voor iedereen. (lacht) Een jaar of drie geleden besloot ik Lisa eens op te bellen omdat het in het onderwijs een beetje rondzong dat er een burgerschapspel was voor middelbare scholieren en voor de lagere school. Een spel waar ontzettend veel werk was ingestopt, waar heel veel sociaal ontwerp in gestopt. Want Lisa is een *social designer*. Dus ik belde haar op om te horen wat dat spel was en ook om eens te kijken of dat een mooi verhaal was voor ons NIVOZ-platform het kind. En ik kan me herinneren, toen ik haar belde zat ze echt middenin de oplevering van het eerste spel. Ik denk dat ze een kwartiertje of twintig minuten voor me had, want die spellen moesten die dag de deur uit. Daar zaten scholen om te springen. Ik geloof de eerste oplage was misschien wel 500 spellen. Ik weet het niet precies, dat zal ze misschien zo zelf nog duidelijk maken

Maar dat spel Terra Nova Minimaatschappij ligt inmiddels op heel veel plekken en dat wordt overal gespeeld en ikzelf was met name onder de indruk van hoe ze dit tot stand had gebracht. Hoe dit met leerlingen, met leraren, stapje voor stapje ontwikkeld. En wel zodanig dat het spel ook wat mij betreft echt van iedereen is.

En ja dat vraagt wel een soort van eigenschap, kwaliteit wat ik in haar enorm bewonder en ik ben blij dat ze er vanavond bij is om h mee te praten wat spel betekent in *social design*, in het ontwerpen van onderwijs of anderszins. Alsjeblieft Lisa.

Lisa Hu

Wat fijn Rob. Dank je wel. Een spel van iedereen, zo heb ik het zelf nog nooit omschreven, maar dat is eigenlijk misschien wel de droom daarachter geweest. Dat is mooi dat jij die meteen zo oppakt.

Ik heb vanavond de eer om samen met Annette van Valkengoed te spreken en met jullie te spelen. En het leuke is dat Annette die ken ik eigenlijk nu zes dagen. We hebben elkaar toen voor het eerst digitaal gesproken. Maar daarvoor waren we eigenlijk ook al een beetje verbonden, want Terra Nova ligt op Laterna Magica. En Laterna Magica is eigenlijk het geestelijk kind en ook het

fysieke kind van Annette. Het is een leef- en leergemeenschap geworden die zij met de mensen daar heeft gebouwd en daar vertel ik straks zo meer over en Annette vast natuurlijk ook. Maar wat dus leuk is: ik heb stiekem al een beetje voorspel gedaan met Annette. Want we konden het niet laten om eventjes te bellen met elkaar. We kwamen er dus achter dat we best wel een soort gelijke route hebben gehad naar waar we nu staan.

We kwamen erachter dat we beide vanuit de kunsten zijn gestart en dat we vanuit daar het onderwijs zijn ingegaan en dat we in het onderwijs *creativiteit* en *nieuwsgierigheid* gebruiken om het leren te faciliteren en dus de bekendste plek eigenlijk waar je Annette van zou kunnen kennen is Laterna Magica - een school op IJburg in Amsterdam. En als ik het goed zeg is zij daar veertien jaar geleden begonnen. En dat is een leergemeenschap geworden met alles eromheen. Maar toen kwam deze zomer het moment. En dat heeft Annette me dan verteld - zoals het een goede speler betaamd - heeft Annette gekeken en zichzelf afgevraagd: staat hier nog wel iets op het spel voor mij? Op de plek waar ik nu ben? Want dat beloof ik iedereen die hier nieuw komt werken, dat de wereld elke dag op zijn kop staat voor je, dat je elke dag iets nieuws toevoegt aan wat er al is. Maar geldt dat dan eigenlijk nog wel voor mij? Dat was de vraag die Annette had en daarom is Annette nu helemaal opnieuw begonnen, als rector bij het Vathorst College in Amersfoort.

Annette van Valkengoed

Dank je wel Lisa. Wat leuk als iemand anders je voorstelt. En dank voor de uitnodiging ook vanavond en aan mij de eer om JanJaap nog voor te stellen

JanJaap en ik hebben elkaar een aantal jaar geleden ontmoet bij de ontwikkeling van de opleiding SPRING van de Hogeschool Leiden, waar jij als geestelijk vader ook nauw bij betrokken bent. Dat is een prachtige nieuwe variant van een PABO-opleiding. Als je het nog niet kent, moet je zeker even googelen: SPRING in Leiden. Maar er is nog iets anders - het werd net al gezegd - maar nog niet de naam. Want Jan Jaap is bekend van de Podcasts Meesterwerk. En elke keer als ik zo'n podcast beluister, dan waan ik me bij een soort *Candlelight*. Voor wie dat programma niet kent, dat is met Jan van Veen, dat is echt een heerlijke stem. We hadden het er straks even over in de voorbereiding met elkaar. Maar Jan, Jan Jaap, het zit een beetje in de naam. Misschien moet je daar iets mee

(Jan Jaap gniffelt)

JanJaap: Het volgende gedicht... gaat over.... spelen ...

Jan Jaap

Dank je wel Annette. We hebben al een kleine start gemaakt. We gaan het vanavond hebben ook over spel, kunst, mens zijn, maar ook over het ontwerpen daarvan.

En Rob, jouw boek is al een paar keer ter sprake gekomen. Ik wil er twee zinnen uit voorlezen. Als aftrap. Op pagina 42 staat:

“Spel moet onbelangrijk ogen; niet echt, maar het mag wel net echt zijn, anders werkt het niet . De grote paradox is dat het niet betekent dat het daarmee ook onbelangrijk is.”

En op weg naar vanavond vond ik het echt zo'n kerngedachte. Als je nou Annette bent en je gaat een nieuwe school ontwikkelen of je bent Lisa en je gaat een spel ontwikkelen waarin je bezig zijn met mens-zijn, met vorming, hoe ontwikkel je dat? Hoe geef je dat kaders? Vertel me hoe ontwikkel je een plek dat je twee meiden hebt die (zoals in het filmpje vooraf) zo mooi gaan zingen? Of hoe daag je jonge mensen uit tot spel?

Annette

Zal ik beginnen? Het draait wat mij betreft om vertrouwen en nieuwsgierigheid. Dus kijken of de verbeeldingskracht geprikkeld kan worden. Misschien nog leuk om iets te vertellen ook over dat beginfragment wat moeilijk te horen was. De leerlingen op het Vathorst College kregen eigenlijk allemaal de ruimte om op het podium verschillende rollen te spelen. Dat was ook echt. Het was een voorstelling. Ik zat daar zelf bij en was er echt door geraakt, omdat die die leerlingen soms echt op de voorgrond stonden, soms op de achtergrond, soms zetten ze de instrumenten alleen maar klaar of deden de techniek. Maar elke keer voorgrond-achtergrond en daarmee spelen en elkaar wat gunnen. Het was echt ontroerend. Het vertrouwen van die leerlingen die op het podium staan, naar elkaar. Het vertrouwen in zichzelf, op dat moment. En ook de nieuwsgierigheid om steeds iets nieuws te proberen. Als je zo'n

omgeving kunt creëren waarin dat kan, dan krijg je ook iets anders. En het is echt, Het doet ertoe, want het wordt tegelijkertijd ook een echte voorstelling

Lisa

Misschien in lijn daarmee, ik zou zeggen: spel vind ik eigenlijk alleen spel als je zelf invloed hebt op wat er gebeurt. En hoe dat werkt bij Terra Nova Minimaatschappij, het dialogenspel waar ik mee werk, hoe dat daarin naar voren komt is dat je de spelers – dat kunnen kinderen zijn, dat kunnen volwassenen zijn, alles door elkaar - die staan aan het roer van hoe de samenleving eruit zou moeten zien. En op het moment dat je dus ervaart als persoon die normaal gesproken waarschijnlijk helemaal geen invloed heeft op dit soort gesprekken, beleidskeuzes of welke belangrijke richtinggevers dan ook, dat jij ervaart: *het maakt nu uit wat ik doe, welke keuzes ik maak, hoe ik dat vorm, hoe ik dat zie*. Hoe vaak gebeurt dat in het onderwijs?

Waarschijnlijk hebben we hier allemaal mensen zitten die dat juist wel al heel vaak faciliteren. Maar we kennen vast ook de voorbeelden van de momenten waar het helemaal niet uitmaakt als jij er iets anders in ziet of waar jij misschien niet beloond wordt als jij het archetype van een goed antwoord bevraagt of dat heel anders neerzet .

Dat moment moet *gefaciliteerd* worden en dan op zo'n manier dat niet duidelijk is wat de goede en foute antwoorden zijn. Dat op het moment dat jij iets maakt - dat haakt aan op de quote uit het boek van Rob 'spel moet onbelangrijk ogen' - jij moet niet het gevoel hebben dat jij hier moet presteren, dat daar dus een goed en fout aan vasthangt. Dat als je een bepaalde weg inslaat, dat je daar op afgerekend wordt. En op het moment dat je die vrijheid voelt, dan ga je spelen

Jan Jaap

Rob, jij schrijft daar ook iets over in je boek. Over welke elementen van belang zijn om naar dat spel te kijken, vanuit ieders perspectief. Het citaat uit het boek benadrukt heel erg die gigantische paradox die er in spel zit. Dat je alleen gaat spelen - lezen, verkennen, creatief zijn, opties klaarzetten, dingen uitzoeken - als je niet weet of je er ooit iets aan hebt.

Rob Martens

Juist omdat je weet dat je buiten het spel niet wordt afgerekend. Dat is een hele rare paradox. Ik kan me ook heel goed voorstellen dat Annette - dat fantaseer ik ook wel misschien - dat als je rector wordt van een grote VO-school die ook wel eens toetsmachines worden genoemd, dat plotseling die druk voelbaarder wordt. En daarmee de speelruimte kleiner. Dat is waar ik ondertussen over zat te malen terwijl ik luisterde. En richting Lisa, wij hadden onlangs bij een NIVOZ-onderwijsavond Sabine Severiens op bezoek en dat ging o.a. over burgerschap. Dat is nu echt een beladen onderwerp zeg maar. Je kan over allerlei dingen niet meer praten als leraar en de vraag is natuurlijk, wat moet je daar nou mee?

En dan luister ik naar jouw benadering, die van een spel. Ik dacht misschien is dat wel de allerbeste oplossing om met burgerschap bezig te zijn. Omdat ook daarin weer dat element zit van, je weet dat het buiten het spel nergens om gaat, dat je niet wordt afgerekend, want je speelt maar een spelletje. Misschien is dat nu juist wel de lucht die we nodig hebben bij zo'n enorm beladen thema als burgerschap in het onderwijs. Het is heel beladen geworden en juist het gevoel van afgerekend worden, het gevoel 'als ik nu iets zeg heeft dat consequenties', daar zou je vanaf willen.

Jan Jaap

Dan geef ik um aan jou Annette. Want er zit dus ergens spanning tussen die structuur die er nodig is en de ruimte die je wilt geven. Dat wil je integreren. Bij een basisschool kan ik me daar nog wel iets bij voorstellen, want daar kijken we integraal naar kinderen. Maar dan gaan we naar de middelbare school en dan vind je kunst en mens-zijn zo belangrijk én vorming. Maar – om met Rob te spreken – jullie hebben ook een toetsmachine die draaiende gehouden moet worden. Kan jij iets vertellen hoe je die speelruimte en die structuur met elkaar integreert, zodat er toch een vormende plek ontstaat.

Annette

Hoe ik het doe, dat weet ik nog niet en dat ga ik ook niet in mijn eentje bedenken. Daar gaan mensen natuurlijk over meedenken. Ik weet niet of er

zo'n groot verschil is wat betreft de toetsmachine op een basisschool en de toetsmachine in het voortgezet onderwijs. Ik ken basisscholen wat ook toetsbatterijen zijn geworden.

Die spanning die is er en die blijft er denk ik ook wel een beetje. Want je kunt het helemaal aan de kant gooien en alleen nog gaan spelen, maar dan plaats je jezelf helemaal buiten de maatschappij. Dus daar zit iets van een noodzakelijke erkenning dat het er is. En je hebt sowieso de zoektocht van wat is er dan echt nodig. Het is al die vraag op zichzelf. Kunnen we onszelf daar opnieuw toe houden? Waar kunnen we daarin iets veranderen? En dan blijkt er - ook in het voortgezet onderwijs - nog wel meer mogelijk dan gedacht.

Toetsen is ook een soort van schijnveiligheid of iets wat maar ingebouwd wordt om maar 'zeker te weten' en ik ben op zichzelf niet tegen eens een keertje kijken naar de toetsing. Het is het zoeken naar 'wat doe je ermee'. En kun je niet alleen naar die toetsen kijken, maar ook naar die andere kant. Je weet dat als het gaat om toetsdruk dat dat de motivatie verlaagt voor zelfsturing, voor kritisch denken, geloof in eigen kunnen, het willen leren, nieuwsgierig blijven. Het verhoogt gevoelens van angst en boosheid, pessimisme. Nou, dat is nogal niet wat. Dus je moet er wel heel erg voorzichtig mee zijn.

Dus ik ga met de mensen op het Vathorst College dat helemaal opnieuw onder de loep nemen. Van 'hoe ziet dat er nou eigenlijk uit' en 'wat is er nodig' en 'wat kunnen we er tegenover stellen?' Wat is de andere kant van een diploma of wat kan er naast het diploma staan? Wat kunnen we groter maken?

Dus ik zoek naar de andere kant. De ruimte eigenlijk zoveel mogelijk benutten, naar die brede ontwikkeling van leerlingen, die leerling zichzelf laten zien op allerlei manieren. En daar hoort dan heel soms zo'n toets bij ja. Maar laten we daar de spanning zoveel mogelijk voor verlagen. Dat is een beetje een vaag antwoord, maar het zit wel in die richting dus.

Bij Laterna Magica hebben we ooit de denkoefening gedaan van wat vraagt dat nou eigenlijk, wat wordt er nou eigenlijk aan toetsing gevraagd? We hebben een soort van matrix ontwikkeld en dat genoemd een *Triband-verantwoordingsmatrix*. Daarbij zijn we vanuit drie perspectieven naar kinderen gaan kijken. Vanuit ook de driedeling van Gert Biesta. Waar gaat het nou om kwalificatie? Kennis en vaardigheden. Waar gaat het over socialisatie? En waar gaat het om subjectificatie? Waar gaat het over hoe een kind zich ontwikkelt t.o.v. zichzelf? Hoe ontwikkelen we ons ten opzichte van elkaar en

binnen de school langs deze drie verschillende onderdelen? En hoe verhoud je je tot het landelijk gemiddelde? En dan blijkt dat je binnen de negen vakjes die je dan krijgt in zo'n matrix, dat er maar één is die kennis en vaardigheden behelst, die dus door de inspectie wordt gevraagd en wordt getoetst t.o.v. het landelijk gemiddelde. Als je dat op zo'n manier zichtbaar kan maken, dan ontstaat er iets van ontspanning. Zo van, we hebben acht kanten die we op een andere manier kunnen vullen en laten we dat ene vakje zo klein mogelijk maken.

Jan Jaap

Mooi. Ook wat je zegt dat je dat met elkaar in relatie doet, om gezamenlijk het onderwijs eigenlijk in te richten. Lisa, jij ontwerpt een spel waarin een en ander tot uiting moet komen door alleen de deelnemers. Want jij bent geen onderdeel elke keer van het spel. Annette kan nog door de gangen lopen en de leerkrachten aanspreken en gezamenlijk dat vertrouwen uiten, maar jij gaat vanaf scratch iets ontwerpen, wat anderen gaan doen. Neem ons eens mee in dat proces.

Lisa

Ik moet zeggen, het is eigenlijk juist indrukwekkend hoe ontzettend veel je misschien wel stuurt, ook als je er niet heel expliciet woorden aangeeft of dat uitlegt op het moment. Door net op het juiste moment te glimlachen of net op het juiste moment een beetje afdwaalt of denkt 'oh weer diegene die het antwoord geeft. Dat doet ontzettend veel. Ik zou daar heel graag meer over vertellen, maar ik was eigenlijk nog waar Rob Martens het net over sprak. Dat is echt inderdaad precies waar voor ons ook de puzzel ligt. De structuur die je stelt versus het vrije spel, eigenlijk misschien wel het oneindig vrije spel. En het oneindige vrije spel dat je eindelijk een keer wilt hebben, omdat dat op zoveel plekken niet meer kan. Hoe ik dat ervaar is dat een dialoog in spelvorm heel bevrijdend kan werken. Dat is wat Rob al een beetje aangaf. Je kunt het heel gauw fout zeggen, ook als je dat niet zo bedoelt. En dat betekent alleen maar dat we er nog heel veel over moeten leren. Je weet bijvoorbeeld op het gebied van racisme, dat is ontzettend gevoelig. Voor je het weet zeg je iets wat een ander kwetst. Of wat niet de bedoeling is. Maar hoe kom je erachter dat dat zo is? Alleen door je op dat onzekere gebied te bevinden en erachter te komen waar die pijnlijke plekken zitten en daar vragen over te stellen.

Heel belangrijk is dat we zien in al dit soort, verhardende debatten - of dat nou zwartepiet of iets anders is - dat voelen we tegenwoordig aan: daar moet ik me op voorbereiden, dan moet ik al klaar zitten met al mijn argumenten. Ik moet klaar zitten voor die strijd. Maar waar is dan nog de speelruimte in het gesprek als je dus al klaar staat met al die ideeën, met al die argumenten van 'ik ga die ander onderuit schoffelen'

Wat we proberen te bewerkstelligen met Terra Nova is dat je dus in een spel, tijdens het gesprek, de speelruimte hebt en dat je dus i.p.v. met voorbereide argumenten, dat de argumenten ontstaan, dat ze het resultaat zijn van het gesprek, dus dat je nieuwe inzichten krijgt over hoe iets moet zijn. Daar loop je mee weg i.p.v. dat je ermee aankomt. Je voert dat gesprek dus om die verschillende kanten te verkennen, dus met een ander af te tasten van 'waar staan we dan' en vooral ook 'waarom staan we daar dan'. Het hele idee van het spel en hoe het is ingericht is om van mening te kunnen veranderen. Het doel van het gesprek is dan: kan ik dat op een andere manier zien?

Heel veel mensen zijn een beetje moe geworden van politiek of hebben het vertrouwen daarin verloren. Die discussies zijn toch alleen maar gericht om elkaar onderuit te halen. Hoe kunnen we dan nog wel een positieve ervaring hebben met meedenken over hoe de wereld eruit zou moeten zien? En kun je daarbij ruimte geven aan twijfel, kan je daarin ruimte geven aan het niet-weten? Of erachter komen dat iets niet goed valt of iets schuurt.

En dit is het punt waar we vanuit burgerschap en vanuit het schurende uitkomen op die structuur waar we het net over hadden. Waar moet dan wel structuur voor zijn? Want het is natuurlijk niet zo van: we hebben vrij spel op gebied van dialoog. Dus we kunnen nu onbeperkt alleen maar maatschappelijke vraagstukken gaan bespreken en niets is fout. Dat is niet waar. Er is namelijk één ding waarvan ik denk dat we wel heel duidelijke kaders moeten stellen en dat is op het gebied van proces.

Voor een goed gesprek moet het proces gewaarborgd zijn. Dat moet je dus waarborgen in de spelers zelf, dus in dit spel geven we de spelers tools zodat ze zelf weten: hoe kan ik dat proces waarborgen? Dan zitten er bijvoorbeeld bij Terra Nova Minimaatschappij rollenkaarten in. Daardoor weet iedereen: één van ons is bijvoorbeeld in charge van het luisteren. Wordt er wel naar iedereen geluisterd? En zo heeft iedereen een eigen plek in het waarborgen van het proces. Of het goed loopt. En op de inhoud zijn we dan vervolgens niet

normatief, maar het proces daar moeten wel degelijk kaders over gesteld worden ja.

Jan Jaap

En dan even voordat we doorgaan, om dat proces te sturen, welke schuifjes doe je dan bewust open en dicht?

Lisa

Misschien moet ik dan gewoon even het spel erbij pakken. Ik maak 'm open. Kijk, we hebben hier het bord en dit zijn die rollenkaarten waar ik het net over had waarvan elke speler er dan één heeft.

Ik denk één van de belangrijkste onderdelen zijn deze mening-munten. Daar krijgt iedereen er vier van. Als je dan iets wilt inbrengen heb je een munt nodig. Hoe het dan werkt? Er komt elke keer een nieuw dilemma voorbij, een sociaal dilemma. Bijvoorbeeld: wat is een goede leider? Of hoe verdeel je dingen eerlijk? Doe je dat naar behoefte of naar inzet? Wil je daar iets over zeggen, dan zet je zo'n *meningmunt* in en dan moet iedereen naar jou luisteren. Maar je hebt er maar vier. Dat betekent dus dat er een soort van limiet wordt gesteld. Misschien hebben we aan meningen soms wel genoeg. En het betekent ook dat het aantal spreekmomenten gelijk is verdeeld. Iedereen heeft er vier en je krijgt al je munten pas terug als iedereen die heeft ingezet.

Maar er is één uitzondering op die *meningmunten*. Dat zijn discussiekaarten. Daar staan dingen op als: welke nadelen kan het hebben? Heb je iets gezien of meegemaakt waardoor je dat denkt? En die kosten nooit een munt. Dat betekent dus: je zet dus eigenlijk een schuifje op het aantal meningen, maar je zet de sluis helemaal open voor open vragen. Om elkaar beter te begrijpen. Want dat stimuleer je dan eigenlijk.

Jan Jaap

Nou, later gaan we het ook nog met elkaar oefenen We gaan eventjes terug naar Rob van der Poel. Rob, in de eerste uitzending heb je ons twee keer meegenomen naar een breakoutroom en na afloop heb je ons ook gevraagd om wat we hebben gemaakt ook op te sturen. Ik heb het resultaat mogen zien

en ik vond het verbluffend hoeveel mensen gereageerd hebben en hun gedachtes hebben gedeeld. Rob, kun je ons weer even meenemen?

Rob van der Poel

Ja, dat merkten we eigenlijk al in de avond zelf. Dat er veel mensen echt van de opdrachten 'aan' gingen en het ook wel heel erg waardeerden om eventjes iets te maken, iets te schrijven, iets te tekenen en vervolgens dat 1 op 1 een ander voor te houden, om eens te kijken wat het weer oproept bij een ander.

Uiteindelijk - en dat hebben jullie volgens mij allemaal in je mailbox kunnen zien - zijn er iets van 50 mensen geweest die dat weer met ons hebben gedeeld, met elkaar hebben gedeeld, met iedereen hebben gedeeld. En ook op die verzameling kun je weer - zeg maar - je eigen onderzoek, je eigen spel los laten.

Maar dat gaan we nu niet doen. Ik ga jullie nu wel meenemen in een nieuwe vraag, een nieuwe uitnodiging om met name je eigen maker-schap 'aan' te zetten. Ik heb dat in de mail van vandaag ook al enigszins aangekondigd. Toch probeer ik iedereen mee te nemen, ook diegene dat nog niet gelezen heeft. Daarvoor vraag ik een ieder ook papier en pen voor zich te hebben, en tekenpapier, potloden of kleurpotloden. En de eerste opdracht die jullie krijgen is om het scherm te laten en naar mijn stem te luisteren en dan zet ik de vraag voor: hoe ziet spelen eruit in jouw huidige praktijk? Nu op dit moment? Wat zie je jezelf doen? En wat betekent het voor je? Als je dat op die manier doet? Schrijf dit in een paar woorden of zinnen op

Even kort. Een paar woorden geven aan hoe ziet spelen eruit in jouw huidige praktijk. Wat zie je jezelf doen? En wat betekent het voor je?

.....

En als je zo die eerste woorden en misschien wat zinnen hebt opgeschreven - als een soort herinnering - dan lees je die eigen woorden zoals je die opgeschreven hebt, voor jezelf nog eens terug. Wat heb je nou opgeschreven? Laat het eens tot je doordringen: wat staat daar? En als je dat hebt gedaan, dan heb je nu twee mogelijkheden.

Je kan in je directe omgeving gaan kijken en misschien zie je een voorwerp staan of een beeld wat jouw huidige spelen representeert of wat er op een of andere manier een link mee maakt. En als je dat niet ziet staan, dan kun je ook

dat tekenpapier pakken en dat beeld schetsen dat in je opdoemt, dat op papier zetten.

Dan pak je dat voorwerp, of je tekent dat beeld, gewoon even kort , een paar lijnen, zodat je uiteindelijk ook een ander dat beeld kan laten zien. Want dat is de volgende stap. Als we zo uitgetekend zijn, want het is allemaal heel kort - ook om vooral zo je intuïtie aan te spreken, aan te wakkeren. Je hoeft het niet te bedenken. Het gebeurt misschien gewoon en misschien komt 'het verhaal' wel later.

Ik ga jullie nu allemaal weer naar een breakoutroom leiden. Je komt daar met 2 of 3 anderen. Het verzoek of de uitnodiging is weer dat één van de mensen het beeld laat zien en vraagt aan de anderen eigenlijk wat het oproept. Één voor één. Misschien hoef je er helemaal niets bij te zeggen. Wees nieuwsgierig wat het beeld bij anderen oproept. Kijk wat er teruggezegd ,gemaakt wordt. Misschien kom je zelfs tot nieuwe inzichten. En zo kan je dat 1, 2, 3 keer met elkaar doen. Want jullie krijgen 5 minuten om dat met elkaar uit te vinden te ontdekken.

Oké, ik ga jullie naar die breakouts leiden. Een minuut voor het einde zien jullie allemaal op een gegeven moment de teller lopen. Dan weet je dat je nog één minuut hebt. Dan kun je het gesprek afronden of doen wat daarvoor nodig is. Oké. Veel plezier

Breakout gesprek van 3 mensen

Rob van der Poel

We zijn bijna allemaal terug. Ik pak 'm nog even terug. Ik moest denken aan een artikel een blog dat een lerares schreef en dat je misschien ook gelezen hebt in het magazine Speelruimte dat de meeste toegestuurd hebben gekregen. 'Vertel me wat je speelt en ik zal zeggen wie je bent' stond er als kop boven dat verhaal. Nou, wellicht zijn jullie hier en daar verschenen aan elkaar .

Ik ga jullie ook alvast iets meegeven voor het tweede breakout-blokje dat verderop in deze avond ingevuld gaat worden. Want dat is eigenlijk een luisteroefening, een luistervorm, luisteruitnodiging.

Je luistert zo verder naar het gesprek wat we met elkaar voeren en de vraag is om goed te luisteren wat er in jou resoneert: woorden of zinnen.

En dan vraag ik je zo meteen het volgende te doen. Om gedurende het gesprek *drie woorden* te noteren die bij jou resoneren, *twee zinnen* en *één vraag* en die zet je onder elkaar.

Drie woorden, twee zinnen en één vraag

En als je dat blokje compleet hebt, dan kun je dat uiteindelijk in de chat zetten. Of nog even voor jezelf houden, dan volgt later de volgende opdracht .

Oké, hij is voor jou, Jan Jaap.

Jan Jaap

Dat is een mooie opdracht voor straks. Ik wil eigenlijk even terug naar Rob Martens. Jij bent de schrijver van dit boek en daarmee de aanleiding voor deze avonden. In de voorbereiding naar vanavond zei je dat je met Annette de *Essential Schools* in Amerika hebt bezocht. Als jij vanuit jouw perspectief daar loopt, naast iemand die dat onderwijs ontwikkeld heeft, samen in die scholen, wat gebeurt er dan? Op die *Essential Schools* speelt vorming van kinderen en kunsten namelijk ook een belangrijke rol. Heeft spel daar in onderwijs een plek?

Rob Martens

Het grappige is dat ik zelf ook zat terug te denken aan die periode. Voor mensen die het niet kennen, in de Verenigde Staten is er een beweging en die heet de *Coalition of Essential Schools*. Zij proberen eigenlijk het curriculum terug te brengen tot zijn essentie en ik ben daar waanzinnig door geïnspireerd geraakt. Ik heb er ook in het boek over geschreven. Wij waren daar met een studiereis, georganiseerd door NIVOZ-collega Rikie van Blijswijk. En Annette en een aantal van haar collega's waren ook mee. Dus hebben we heel wat avonden met elkaar gesproken. We ervoeren namelijk allemaal een soort magie. En dan vraag je je af: wat gebeurt er nou? Want als je dus alle elementen uit het curriculum gaat halen, maar de dingen die je wel doet met veel meer precisie, diepgang en zorgvuldigheid gaat doen...

Het klinkt misschien weer allemaal een beetje abstract, maar er werd op die scholen dus ook heel veel met kunst gedaan. En op dat moment zat ik nog middenin het schrijven van mijn boek. Dus ik ben daar doorheen gelopen en

heb heel erg geprobeerd te begrijpen wat ik zag. En hoe die relatie met kunst nou precies zat. Het heeft namelijk iets met elkaar te maken. Dat is overduidelijk.

Ik zou liegen als ik zeg dat ik het nu begrijp. Maar het opvallende vind ik dat zowel Lisa als Annette vertellen dat ze een kunstachtergrond hebben. Ik ben er nog steeds niet helemaal uit wat het met elkaar allemaal te maken heeft. Ik kan er intussen hele verhalen over vertellen of zelfs boeken over schrijven, maar er is een soort magie dat ik ervaar. Ik ben nog steeds op zoek naar een begrip van alle dingen die je ziet, die je voelt, die je ervaart. Het is de manier waarop leerlingen bij wijze van spreken uit hun ogen kijken, de sfeer die er hangt en het enorme gevoel van zorgvuldigheid dat in de dingen en in het handelen werd gestopt. Het is voor mij net als het kijken naar een film of een theaterstuk. Ik probeer te begrijpen: wat gebeurt hier nou eigenlijk? En ik kan niet aan alles woorden geven, maar ik weet zeker dat Annette hier iets op wil zeggen.

Annette

Dat was inderdaad een bijzondere ervaring. Het waren de *Essential Schools* in Boston maar het was ook *High Tech High* in San Diego. Een stukje van dat gevoel vind ik terug in zowel Laterna Magica als in het Vathorst College. Beide op een andere manier.

Wat ik fantastisch vond daar was dat ze eigenlijk de kunsten gebruiken om vanuit de kunstenkant én vanuit de inhoudskant - ook juist in het Voortgezet Onderwijs - te ontwerpen. Dus dat het dan echt vakoverstijgend wordt. En het heel bijzondere is dat daar gewerkt wordt aan echte opdrachten die jezelf kunt kiezen. Er waren leerlingen die werkten aan een aan een eigen camper of een eigen uitvinding. Ze maakten fantastische dingen. En het mooie was dat zij elkaar steeds feedback of *feedforward* gaven waardoor het tot een verdieping kwam en er steeds prototypes waren die steeds verbeterden. Dat was normaal. En dat vond ik er zo mooi aan: dat dat normaal was.

Het resultaat was prachtig en werd dan tentoongesteld en gevierd. Dat waren zulke mooie momenten. Je zag echt dat dat werk van die leerlingen was. En die leerlingen die voelden zich echt eigenaar ervan en daarmee ook van de school. Zij vertelden ons ook dat er een stukje van hen achterbleef in die school.

Dat ontwerpen en steeds verbeteren van het proces, dat vond ik bijzonder. Dat zie ik in *Laterna Magica* terug, die werkwijze. En het andere stuk – van de sfeer en hoe ze met elkaar omgaan, een manier waarop die kunsten zeker invloed hebben - dat zie ik terug in het Vathorst College. Daarbij zie je dat die leerlingen zich op zoveel manieren uitdrukken, zich verbeelden, zich laten zien via theater, via dans, via muziek, via beeldend. Dat is zo'n krachtige manier en het is inderdaad magisch.

Misschien een mooi voorbeeld, ik liep laatst door het Vathorst College en ik vroeg dat ook aan twee jongens uit 4 havo, die net als ik van de zomer waren gestart en vanuit vmbo-t waren ingestroomd. Wat zien jullie nu? Wat ervaren jullie nu op het Vathorst College? En ze zeiden me: het is zo warm, zo vriendelijk, zo aardig. Maar wat is het nu? Kun je dat met een voorbeeld uitleggen?

Een jongen zei: als ik op mijn oude school door de gang liep - en dat herkennen we denk ik allemaal wel - dan stootte ik iemand met mijn elleboog aan. En dan kreeg ik meteen een reactie van *what the fuck*, echt een vloek. En hier stootte ik iemand in de eerste week per ongeluk aan en toen zei die ander: sorry.

Nou, dat vind ik zo'n mooi voorbeeld en dat herken ik wel. Het is iets magisch wat je met elkaar creëert in die sfeer en de kunsten hebben daar zeker mee te maken. Het is je zelf mogen zijn .

Rob Martens

Als ik daarop mag reageren. Dat was iets dat ik er ook heel erg uithaalde. Jezelf kunnen zijn. Dat dat is ook precies wat we zagen in het filmpje aan het begin. Je ziet die twee meiden staan en ze doen iets waar je heel veel lef voor nodig hebt, waar je echt jezelf laat zien. En in kunst kun je laten zien wie je echt bent.

En het tweede wat ik er uithaal, daarover zat ik heel erg na te denken bij de oefening die Rob net gaf van: hoe speel je in je eigen professionele werk. Als je een boek schrijft, zoals ik dat nu heb gedaan, ontstaat er een heel raar streven naar perfectie. En misschien klinkt het een beetje raar, maar in de tijd dat ik zelf onderwijs genoot, op de havo en het atheneum, was het vooral alles afraffelen. Met zo weinig mogelijk moeite en inspanning er langs komen.

In kunst zie ik vaak het tegenovergestelde. Een voorbeeldje, ik zit nu naar iets te luisteren dat heet *Codex Las Huelgas*, dat is muziek uit de 13^e eeuw, een soort Gregoriaans. Dat is ontdekt en dat hebben ze teruggevonden. Het wordt gezongen door een Spaanse groep *Fons Luminis*. Ik ben er eigenlijk helemaal niet zo'n liefhebber van die muziek, maar toen ik dat voor het eerst hoorde was ik helemaal van mijn hoeven geblazen. Het is perfectie en het kan niet beter. En dat is wat je in muziek of in kunst kan zien: een soort streven naar perfectie. Wat het tegenovergestelde is van wat ik zo heel vaak zie - helaas - in onderwijs.

En wat we ook uit heel veel onderzoek weten: de beruchte zesjescultuur. Ik doe het met zo weinig mogelijk moeite - laat staan dat ik er iets van mezelf inleg. Het zijn een paar dingen die ik gezien denk te hebben en te begrijpen, wat onderdeel uitmaakt van dat magische amalgaam wat je soms kan krijgen.

Jan Jaap

Wat jij nu beschrijft, Rob, is toch dat je daartoe moet worden uitgenodigd? Lisa, ik ben heel benieuwd: jij hebt een spel ontworpen waarin je kinderen met hun ouders die in de gevangenis zit op de een of andere manier laat spelen, waarin ze met elkaar in contact komen. Kan je er iets over vertellen? En met name hoe je bij dat ontwerpen dan dat vertrouwen bij elkaar oproept? En vervolgens: hoe maak je dat dan beter?

Lisa

Laat ik eerst even uitleggen wat het format is waar je het over hebt. Het zijn bouwpakketten voor kinderen met een ouder in de gevangenis. Dat zijn ouders die vaak heel weinig contact hebben met hun kind, maar dat wel graag zouden willen. En op het moment dat zo'n kind de bezoekruimte instapt, dan liggen daar meestal wat oude dingen: een oude puzzel en misschien een balletje, een ganzenbord, maar heel veel meer is er niet. Het is heel gereguleerd. Misschien wel net zo gereguleerd als dat gevangenisleven.

Terwijl het moment dat een jong kind met haar vader - het zijn meestal vaders – is, ze nog niet kunnen terugvallen op wat ze eerder hebt gedaan of

meegemaakt. Want dit zijn kinderen die dergelijke herinneringen met hun ouders vaak nog niet hebben.

Dus toen hebben we iets bedacht. Kunnen we dan iets maken, wat ook voldoet aan die strenge kaders van de gevangenis? 1. Dus geen scharen, geen scherpe dingen, het moet plat. 2. Iets dat de gevangenis mag. 3. Dat je kan meenemen. Kunnen we binnen die kaders dan het wildst mogelijke bedenken? Uiteindelijk hebben we een soort van modulaire set bedacht met allemaal doosjes die je in elkaar kunt vouwen tot vrachtwagens. En uiteindelijk kunnen kinderen daarmee met hun ouder samen iets maken, samen iets meemaken. Het komt plat de gevangenis in – zeg maar – en het komt in 3D eruit.

En als we het dan hebben over vertrouwen. Ik denk dat als je als kind daar naar binnen wordt gesluisd, in die gevangenis, dat je al die regels voelt. Maar ook ontdekt dat dit misschien wel het enige moment is waar jij en jouw vader (of moeder) vrij spel hebben. Als het gaat over: wat er gaat gebeuren, welke kleur het wordt, waar het voor gebruikt wordt, hoe het eruit gaat zien? En dat is een enorme invloed die je daarmee kan uitoefenen, een enorme uitkomst, juist op zo'n plek.

Lisa

Ik heb een vraag voor Rob. Want waar ik voor mezelf ook nog wel een spanningsveld bemerk: je hebt het net over perfectie. En laat ik zeggen: ik ben een herstellend perfectionist (lacht) - dus ik probeer de dingen graag zo goed mogelijk te doen.

Maar nu jij, je hebt het boek geschreven en nu vier avonden heb je telkens twee verschillende mensen, dus acht verschillende mensen. En daarnaast een hele groep van 100, 200 mensen die daar iets mee gaan doen, die daar een eigen interpretatie van maken. Hoe is dit voor jou dat je niet weet hoe daarmee wordt omgesprongen. Want je hebt dit kindje, je hebt het met heel veel zorg zo kunnen maken, precies zoals jij dat wilde - en nu moet je de controle loslaten. Hoe is dat, hoe kijk je daar tegenaan?

Rob Martens

(lacht) Dat is een goede vraag. Ik ben zo door het thema gegrepen dat ik mezelf een beetje vergeet. Dus ja, dat kan je in de weg gaan zitten. De gedachte dat de

mensen dit boek allemaal spannend en leuk moeten vinden. En als het tegenvalt, als het niet perfect is, dan merk wel dat ik heel gevoelig daarvoor ben. Ik ben allergisch voor foutjes in het boek of dingetjes waarvan ik denk 'oh, das niet helemaal goed'. Maar ik zit ondertussen ook met een schuin oog naar de chat te kijken. En heel veel mensen gaan nu reageren op die term van magie. Wat is dat dan en wat gebeurt er? En ik ben er zo ontzettend in geïnteresseerd dat ik eigenlijk mezelf daarin vergeet en echt meegenomen word. Het klinkt misschien een beetje sociaal wenselijk. Ik zie nu de vraag in de chat: waarom word ik er dan zo door gegrepen?

Ja, laat ik het eerlijk zeggen. Ik wil niemand tegen de borst stoten, maar ik richt me vooral op het onderwijs. Ik denk echt dat we daar iets heel raars doen door 'dit' *uit* te zetten. Door aan te nemen dat als wij kinderen niet dwingen om iets te leren – via toetsen testen en meten - dat ze dan niets zullen doen of niet iets zullen doen wat nuttig is. En ik denk dat dat een denkfout is. En als je dan aan dat spoor begint te trekken dat is alsof je een soort grot ingaat .

In Van12tot18 – het onderwijstijdschrift mocht ik een artikel schrijven over mijn boek. Het is net verschenen en dan noem ik ook weer dat voorbeeld van die grot. Het is net of je ergens in een ooghoek iets ziet en je denkt de hele tijd: dat telt niet, dat is niet belangrijk. Terwijl als je dan begint te kijken, dan zie je dat het heel erg fascinerend is wat daar zit. Is dat een antwoord Lisa?

Lisa

Dat is zeker een antwoord en als we ernaar kijken vanuit spel , dan blijft het proces. Ik denk vanuit mijn perfectionisme: wat spannend dat het is afgedrukt. En dat je er dan nooit meer wat aan kan veranderen. Ik heb daar zelf een soort weggetje omheen bedacht. Ik heb bijvoorbeeld bij dat spel een online platform zitten. Dan kan ik het gewoon oneindig updaten als er iets actueels gebeurt. Of als ik denk: oh, deze mensen hebben zelf een goede vraag bedacht dan kan ik dat gewoon oneindig toevoegen. En dus altijd dat proces gaande houden. Maar tegelijkertijd accepteer je dan natuurlijk ook helemaal niet dat het misschien helemaal niet de perfecte manier hoeft te zijn.

Rob Martens

Het is een heel wezenlijk thema. Als het boek uitlokt dat dit soort gesprekken ontstaan, dan ben ik er heel gelukkig mee. En dat streven naar perfectie, dat is misschien een ander onderwerp voor weer een heel andere avond. Maar dat kan je natuurlijk ook enorm in de weg gaan zitten, dat kan gaan verlammen, dat kan je plankenkoorts bezorgen of wat dan ook.

Jan Jaap

Even een laatste vraag op weg naar de volgende breakoutroom. Lisa, jij stelde net de vraag aan Rob, ik heb een vraag aan jou die jij op Twitter stelde die mij triggerde: Welke plek moet jouw klas zijn? Dus: Welk streven geef je voorrang: een klas waarin alles bespreekbaar is of een klas waarin niemand gekwetst wordt?

Lisa

Oh nee ,nu heb ik een vraag op Twitter gezet en nu krijg ik m zelf terug. Dat is het ultieme spel.

Jan Jaap

Bespreek m eens met Annette.

Lisa

Ik wou net zeggen: dit is juist iets waarvan ik heel benieuwd zou zijn van hoe Annette hierover denkt. Maar ik kan m wel even kort toelichten waar die vandaan komt. Deze vraag stelde ik vanuit de context van de moord op Samuel Paty en vervolgens de vraag vanuit de overheid leerkrachten: kunnen jullie er met zijn allen aandacht aan besteden?

De vraag is dus als je als het ware een trade-off hebt. Dat hoeft niet altijd zo te zijn. Maar stel: je hebt een uitruil tussen een open klassenklimaat waar alles gezegd kan worden, alles bevraagd kan worden, waar elke cartoon voorbij kan komen. Maar niet met als doel natuurlijk cartoon om een cartoon te zijn, maar waar alles bevraagd kan worden, alles bekritiseerd kan worden.

Versus...

Een plek waar iedereen zich veilig voelt, waar niemand bekritiseerd wordt of gekwetst wordt of het gevoel heeft dat-ie er buiten staat. En die twee zijn nog weleens met elkaar op spanning. En ik denk dat hoe ik m net beschreef hè – dat we het liefst, dat is mijn overtuiging - dat het in een klaslokaal goed werkt om normatief te zijn op het proces, niet op de inhoud. Dan neigt dat eerder

naar een open klassenklimaat ten koste soms van een veilig klassenklimaat. Maar ik vind dat ontzettend lastig en daarom stel ik deze vraag ook het liefst aan leerlingen zelf.

Dus we hadden laatst een vmbo-klas en daar kwamen deze thema's ook naar voren. Na afloop ben ik toen bij losse groepjes gaan zitten om te vragen: wat vonden jullie er nou van dat we nog even doorgingen op dit pijnlijke stukje, waarbij jullie bijvoorbeeld misschien in een vervelende positie terecht zijn gekomen? Het ging er bijvoorbeeld over of je minder waard bent als je niet uit dit land komt, als je niet als Nederlands wordt gezien. Er was een aantal leerlingen dat die mening had en daar gingen we flink op door. Maar wat doet dat met de leerlingen in de klas die inderdaad niet als Nederlands gezien worden, die daar deels bij zitten, die daar wel vragen over stellen, maar die niet degene zijn die het hardste roepen? Wat doet dat met hen?

Dus wel een open klassenklimaat, maar misschien beperkt veilig. Maar het is dus vooral een vraag die ik aan Annette wilde voorleggen.

Annette

Je hebt eigenlijk heel veel antwoorden al gegeven, Lisa. Ik zit ook te denken van kan een open klimaat echt onveilig zijn? Als je echt in gesprek gaat en elkaars perspectief kunt nemen, kan bevragen, kan dat tot echte onveiligheid leiden of is dat juist veiligheid? Dus ik vind jouw antwoord wel heel mooi om ook aan leerlingen te vragen van hoe zij daar tegenaan kijken, wat zij zouden doen.

Toevallig was dat natuurlijk bij ons, bij het Vathorst College, ook aan de hand rondom die cartoon. Wat doen we nu? Kunnen we leerlingen daarop bevragen? Hoe kijken jullie daarnaar? Wat hebben we nu te doen? Volgens mij ligt het antwoord heel vaak dus in dat gesprek met elkaar aan gaan

Maar ik moest, terwijl ik aan het luisteren was, ook aan iets heel anders denken. Het zit steeds in mijn hoofd dat voor 'spel' en voor 'ontwikkelen' - en ik ontmoet dat nu ook op mijn school - dat er ook iets van chaos nodig is. Alles is allemaal zo goed geregeld op scholen. Maar zodra het goed geregeld is - bijvoorbeeld ook rond zo'n thema - dan kan er niets nieuws meer ontstaan. Dus hoeveel chaos kun je toestaan en toelaten. En het relateert ook wel een beetje aan het perfectionisme wat langs kwam. Maar waar kunnen we nog wat chaos aan. Dat is iets waar ik me mee bezighoud

Jan Jaap

Mooie vraag. Rob neem ons mee. Je hebt net al opgeroepen woorden zinnen...

Rob van der Poel

Ja, het regent in de chat al allerlei antwoorden. Ik vond het wel mooi die chaos die Annette erin brengt. Ook dit gesprek meandert in mijn beleving langs allerlei onderwijswerkelijkheden en thema's. En dan kan het wel eens zo zijn dat je je afvraagt: waar zit ik in dit gesprek, ook als luisteraar, als publiek. En daarmee wordt deze vraag des te interessanter.

Wat resoneert er in jou? Drie woorden , twee zinnen en één vraag. Er zijn al heel veel mensen die hebben dat gedeeld in de chat. Misschien heb je ze voor jezelf opgeschreven en kun je nu ze nog eens even hardop voorlezen. Voor jezelf, zonder natuurlijk de microfoon aan te zetten, maar gewoon eens even tot je door te laten dringen.

En als je dat doet en/of hebt gedaan, dan komt er misschien ook een beeld bij je op, wat dus eigenlijk weer op die 2 woorden op die 3 zinnen en op die vraag resoneert. En laat het gewoon maar gebeuren.

En dat beeld, wat nu in jou opkomt, dat schets je even, dat zet je eigenlijk onder die 3 woorden onder die 2 zinnen onder die vraag. Of misschien zet je het erboven. Ben je lekker eigenwijs ;-)

En als je dat gedaan hebt dan ga ik jullie weer naar een breakoutroom leiden. Je komt weer bij dezelfde mensen als net. En kijk, als je dat voordraagt aan de anderen, als je dat laat zien, wat er dan gebeurt . Wat roept het bij de ander op. En dat deel je met elkaar. Misschien maak je iets terug, vertel je iets terug. En zo probeer je weer 1, 2 of misschien wel alle 4 probeer je dat met elkaar te delen.

Oké ik ga jullie nu weer naar een kamer sturen. Voor weer 5 minuten. Dat is kort, ik weet het, maar dat zijn de spelregels (lacht), dat is de structuur. Veel plezier.

Break-out 2

Jan Jaap

We zijn langzaam weer terug aan het komen. De teller loopt omhoog. Annette, ik wil jou een vraag stellen. Het kwam ook al even in mijn break-out ter sprake. Ik noem even het begrip speelruimte: hoe creëren we, hoe behouden we speelruimte in ons onderwijs? Er zitten veel mensen uit het onderwijs in ons publiek. Kan jij daarin ons wat meegeven? Hoe behouden wij - ook morgen na deze fijne avond - die speelruimte, hoe geven we het een plek, blijven we dat waarderen met elkaar?

Annette

Ik vind het moeilijk om daarin iets mee te geven. Ik zou denken: letterlijk ruimte maken wellicht. Wat ik ooit gedaan heb is letterlijk de muren tussen klaslokalen uithalen, zodat er letterlijk ruimte wordt gemaakt. Maar het kan ook op andere manieren, in figuurlijke zin. Ruimte maken om te spelen, iets van chaos toestaan en opnieuw nadenken. Dus eigenlijk - wat misschien het mooiste is - samen met kinderen en met het team verbeelden van hoe het anders zou kunnen zijn.

Het is iets wat ik mensen en scholen wel gun. Om te gaan verbeelden hoe het anders zou zijn. Want als je samen een droom kunt creëren en dat verbeelden, dat kun je letterlijk iets gaan maken. Als je je inbeeldt hoe het zou kunnen worden, dan gaat er ook iets van een trekkracht ontstaan naar het nieuwe, dan ga je het samen ook voor elkaar maken.

Jan Jaap

Heb je een mooi voorbeeld daarvan?

Annette

Ik kan een voorbeeld noemen van wat ik nu doe bij het Vathorst College, omdat daar ook wel wat vaste structuren zijn ontstaan. Ik heb daar laatst iets opgehangen in de hal. Er hangt daar al veel kunst en ik ben iets terug gaan maken, om het gesprek aan te gaan over wat we aan het doen zijn. Dus ik heb daar iets van schilderijen opgehangen, waar ik zelf ook zichtbaar ben. Het is een plek met een tekst eronder over wat mijn ambitie of droom is voor de toekomst. Met het verzoek aan collega's om ook iets terug te maken. En dat ontstaat nu. Dus er zijn collega's en die hebben daar ook iets bij gehangen. Het is dus een hele andere manier. Het zwingelt het gesprek aan over wat er nu is,

wat er heel mooi is. En over wat er nog zou kunnen komen, wat het nog zou kunnen worden.

Jan Jaap

Dat gaan we volgen Annette, ik denk op de sociale media. Lisa, ik kijk jou eventjes aan: heb jij nog zin om met ons een dialoog te doen waarin we vragen kunnen beantwoorden? Of heb je nog behoefte om door te praten?

Lisa

Ik vind het allebei eigenlijk wel heel erg fijn. We hebben zie ik nog acht minuten. Het lijkt me heel leuk wat te proberen.

Ik wilde ook nog even iets toevoegen aan wat Annette zei. Ik denk dat kritiek leveren en zeggen dat iets niet goed is: dat kunnen we allemaal en dat gebeurt natuurlijk ook heel veel. Maar het aller moeilijkste van spelen is misschien wel het bouwen van alternatieven: hoe kan het dan wèl? Ik denk dat dat heel belangrijk is.

Ik zat net in een break-out met een met twee hele leuke docenten en één van de twee is scheikundedocent en die vroeg aan zijn leerlingen: wat willen jullie leren? Heel simpel toch? Maar doen we dat eigenlijk wel voordat we een les beginnen: eerst even kijken, wat willen mijn leerlingen eigenlijk vandaag ?

Dan de dialoog. Ik ga Rob van der Poel even vragen voor dat plaatje. Yes, want hij kwam al even naar voren: de strijd tussen structuur en tussen spelen. Of misschien is het geen strijd, maar zijn het twee dingen die elkaar bekrachtigen. Nou is het best wel moeilijk om daar uit het niets iets over te zeggen. Daarom heb ik een soort dilemma voor jullie, ook op basis van wat Annette noemde over een spelende school.

Ik heb twee opties voor jullie. Ik ga jullie vragen om zo meteen voor de camera als je die aan hebt staan een *driehoek* te maken met je handen. Of een *cirkel* te maken. Eerst, nog voordat je hoofd met deze stellingen gaat spelen, wat is het allereerste waar je aan denkt...

Een spelende school is een plek waar je vaste kaders loslaat en waar je leerlingen vooral de kaders laat vormen. Dat is een driehoek.

Een spelende school is een plek die duidelijke kaders stelt zodat leerlingen daarbinnen kunnen spelen

Je maakt een driehoek voor de school waar leerlingen de kaders vormen of een cirkel voor de school die zelf kaders stelt waarbinnen leerlingen spelen.

Eens kijken. Ik zie vierkanten ontstaan, ook interessant, driehoeken, cirkels... Eigenlijk is het wel fifty-fifty. Wat zien Jan Jaap en de twee Robben? Wat is jullie indruk?

Jan Jaap

Ik zou iemand vragen...

Lisa

Ah, dan ga ik gewoon iemand kiezen die op dit moment. Anne Bakker, die heeft nog mooi handen in beeld. Zou je hier iets over willen zeggen?

Anne Bakker

Ja, het is allereerst een duivels dilemma. Maar, binnen mijn eigen werk, dus na schooltijd, kies ik voor een driehoek. Ik geloof toch dat als ik naar onderwijs kijk, iets is om kinderen iets te leren, om te zorgen voor een bepaalde basis van waaruit ze allemaal de maatschappij in kunnen. Dus daarom heb ik gekozen voor de cirkel, omdat ik geloof dat onderwijs als eerste een gelijkmakende factor zou moeten zijn in de maatschappij. En pas daarna een spelende factor. Dat is mijn redenering binnen deze korte tijd.

Lisa

Dank je wel. Dat is er natuurlijk eentje die we nog niet hebben gehoord. Dat op het moment dat je veel structuren loslaat en meer gaat spelen en meer aan het moment overlaat, dat er dan natuurlijk ook meer mogelijkheden zijn voor ongelijkheid. Hé, wie pakt dat vrije moment op.

Christel Hartkamp

Ik wil er eigenlijk wel even iets over zeggen. In de jaren 70 had je Summer Hill in Engeland waar de kinderen alle regels mochten bepalen en toen bleek dat kinderen veel strenger waren, omdat de groepen te groot waren om te

overzien. Ik kies dus ik voor een cirkel, omdat die veiligheid en dat overzicht door volwassenen gegeven kan worden en daarbinnen alle speelruimte aan iedereen

Lisa

Mooie toevoeging, dan is nog een driehoek. Is er iemand die hier iets over kan zeggen, is er iemand die zei we moeten kinderen die kaders laten bepalen?

Ton Baan

Die is er zeker. Ik denk dat wij volwassenen van kinderen veel meer kunnen leren als het over spelen gaat dan andersom. Ik denk dus dat we dat risico - hoewel ik noem het geen risico, ik noem het een kans - dat we die kinderen heel veel speelruimte moeten geven

Lisa

Dank je wel. Ja dan geef ik 'm denk ik terug aan jou, Jan Jaap, als ik kijk naar de tijd.

Jan Jaap

Ja, dan wil ik hierbij aansluiten met een stukje uit jouw boek Rob Martens. Want het woord school komt uit het Grieks en betekent vrije tijd. En spelen verwijst als begrip naar vrijheid en speelruimte. En tegelijkertijd heeft het alles te maken met leren. We zijn datgene wat kinderen het liefste doen - vrij spelen - en het verplichte leren dat plaats moet vinden op school, als twee bijna tegengestelde begrippen gaan opvatten. Iedere school heeft een speelplaats buiten de school. Het typeert misschien dat je het schoolgebouw moet verlaten om te spelen,

En dan wil ik vragen of Rob van der Poel een filmpje klaar wil zetten dat hier volgens mij goed op aansluit. Het is een beetje de samenvatting als het gaat over het ontwerpen van die speelruimte.

https://www.youtube.com/watch?v=wmbdiMO5z_s

Ik vind het zo tekenend. Dat jongetje dat op zijn buik komt aan gegleden. We hebben een glijbaan ontworpen, maar de kinderen pakken de ruimte ernaast om te glijden...

Annette en Lisa, mag ik jullie ontzettend bedanken voor jullie bijdragen vanavond. Rob, mag ik jou bedanken voor je schitterende boek en ik kijk nog even naar Rob van der Poel of jij nog een afsluitend woord naar aanleiding van de inzendingen hebt, alvorens het precies half 10 is?

Rob van der Poel

Alles wat vanavond gemaakt is, kan weer gedeeld worden door jouw bijdrage te sturen naar mijn persoontje, naar mijn mailadres en dan bundel ik dat weer. Tekeningen en teksten die kunnen gefotografeerd worden, hetzij nog uitgetikt worden in Word. Zet je naam erbij, je rol of functie als je dat wilt. En dan wordt het weer verspreid voor de volgende avond.

Jan Jaap

Ja en die volgende avond is maandag 30 november en dan komen Arjen Wals en Maureen Baas. Ik wens iedereen nog een heel spelende avond toe. Ik hoop je volgende week weer terug te zien en stuur je inzendingen op en neem in ieder geval deze flow, je playful mind weer morgen de dag mee in. Dank je wel allemaal voor deze avond. Ik wens iedereen een hele mooie voortzetting.

Verwijzingen van Lisa Hu:

- De aflevering '[Design for Play](#)' van de serie 'Abstract' op Netflix kan leuk zijn om te kijken.
- Verder deze [Ontwerples](#) video: een klas die, nadat ze Terra Nova hebben gespeeld, op basis van wat ze daar ontdekt hebben zelf oplossingen ontwerpt voor hun eigen klas of buurt.

Stichting NIVOZ

Sterkt leraren en schoolleiders bij de uitvoering van hun pedagogische opdracht

www.nivoz.nl